

**Abidova Dilfuza Igamberdievna**

TDIU "Turizm va mehmonxona biznesi" kafedrası i.f.n., professor,

[abidovaservis@gmail.com](mailto:abidovaservis@gmail.com).<https://orcid.org/0000-0003-2332-3390>**MEHMONXONALARNI EKOLOGIK SERTIFIKATLASHTIRISH-  
BARQAROR TURIZM RIVOJLANISHINING MUHIM OMILI SIFATIDA****Annotatsiya**

Zamonaviy davrda turizm sohasining jadal rivojlanishi xorijiy iqtisodiyotning deyarli barcha yo'nalishlariga, ayniqsa mehmonxona xizmatlari global bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayon birinchi navbatda innovatsion g'oyalar va texnologiyalarning joriy etilishi, hamda ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan yangi yondashuvlarning paydo bo'lishi bilan belgilanmoqda. So'nggi yillarda turizmga kuzatilayotgan muhim yo'nalishlardan biri – ekologik tamoyillarga asoslangan mehmonxona xizmatlarini rivojlantirish, ya'ni eko-mehmonxonalar konsepsiyasidir. Eko-mehmonxona – bu nafaqat mehmonlarga sifatli xizmat ko'rsatishga, balki atrof-muhitga minimal zarar yetkazish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, energiyani tejash, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash tamoyillariga asoslangan faoliyat yurituvchi muassasadir. AQSh, Germaniya, Shvetsiya, Yaponiya, Singapur kabi rivojlangan mamlakatlarda eko-mehmonxonalar keng miqyosda rivojlanib, ularning faoliyati hukumatlar tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Eko-mehmonxonalar nafaqat ekologik xavfsizlikni ta'minlash, balki mehmonlar uchun yanada sog'lom va xavfsiz yashash muhitini yaratishga xizmat qilmoqda. Demak, eko-mehmonxonalar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ekologik foydani ham o'zida mujassam etgan kompleks yondashuv ekanligi amaliyotda o'z isbotini topmoqda.

**Kalit so'zlar:** globallashtirish, eko-mehmonxonalar, xalqaro turizm bozori, iqtisodiy samaradorlik, ekologik sertifikatlashtirish, Ecolabel, havo haroratining ta'siri

**Аннотация**

В современную эпоху стремительное развитие туристической отрасли оказывает значительное влияние практически на все сферы зарубежной экономики, особенно на глобальный рынок гостиничных услуг. Этот процесс, прежде всего, характеризуется внедрением инновационных идей и технологий, а также появлением новых подходов, направленных на обеспечение экологической устойчивости. Одним из ключевых направлений, наблюдаемых в туризме в последние годы, является развитие гостиничных услуг на основе экологических принципов, то есть концепция эко-отелей. Эко-отель — это учреждение, деятельность которого направлена не только на обеспечение качественного обслуживания гостей, но и на минимальное воздействие на окружающую среду, рациональное использование природных ресурсов, энергосбережение, сокращение отходов и их переработку. В таких развитых странах, как США, Германия, Швеция, Япония, Сингапур, эко-отели получили широкое распространение, а их деятельность активно поддерживается государством. Эко-отели способствуют не только обеспечению экологической безопасности, но и созданию более здоровой и безопасной среды проживания для гостей. Таким образом, эко-отели на практике доказывают, что они представляют собой комплексный подход, сочетающий в себе не только экономическую, но также социальную и экологическую выгоду.

**Ключевые слова:** глобализация, эко-отели, международный туристический рынок, экономическая эффективность, экологическая сертификация, Ecolabel, влияние температуры воздуха.

**Annotation**

In the modern era, the rapid development of the tourism industry has had a significant impact on nearly all sectors of the global economy, particularly on the international hotel services market. This process is primarily characterized by the introduction of innovative ideas and technologies,

as well as the emergence of new approaches aimed at ensuring environmental sustainability. One of the key trends observed in tourism in recent years is the development of hotel services based on ecological principles — the concept of eco-hotels. An eco-hotel is an establishment whose activities are not only focused on providing high-quality service to guests but also on minimizing environmental impact, using natural resources efficiently, saving energy, reducing waste, and implementing recycling practices. In developed countries such as the USA, Germany, Sweden, Japan, and Singapore, eco-hotels have become widespread, and their activities are actively supported by governments. Eco-hotels contribute not only to environmental safety but also to creating a healthier and safer living environment for guests. Thus, eco-hotels have proven in practice to be a comprehensive approach that combines not only economic benefits but also social and environmental advantages.

**Keywords:** globalization, eco-hotels, international tourism market, economic efficiency, environmental certification, Ecolabel, impact of air temperature.

### **Kirish**

Atrof-muhitga oid sertifikatlar bilan bog'liq har qanday faoliyat eng avvalo xavfsizlikni ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi. Bu ishlab chiqarish nuqtai nazaridan sog'liqni saqlash, inson hayoti, mol-mulk va yashash muhitining xavfsizligini ta'minlovchi ilg'or texnologiyalarni joriy etishni anglatadi. Shuningdek ekologik sertifikatlashtirish talablari ob'ektlarini quyidagi turlarini o'z ichiga oladi: ekologik elementlarni (komponentlar va resurslar); ifloslanish manbalari (ishlab chiqarish jarayonlari, ishlab chiqarish); atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi mahsulotlar; axborot resurslari (ma'lumotlar bazasi, modellar, dasturlar).<sup>1</sup> Ekologik sertifikatlashtirishning yana bir muhim vazifasi – mahsulot yoki xizmatni bozorga chiqarishda raqobatbardoshligini oshirishdir. Ayrim mahsulot guruhlari yoki xizmat ko'rsatish uchun bu bozorda ishonchli imidj yaratish, mijozlar ishonchini qozonish hamda xalqaro talab va standartlarga moslashish vositasi sifatida xizmat qiladi. Bunday sertifikatlash ayniqsa ekologik jihatdan sezgir bo'lgan sohalarda – oziq-ovqat, kosmetika, qurilish materiallari va to'qimachilik sanoatida alohida ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari ekologik sertifikatlashtirish atrofidagi kosmik texnologiyalar va mudofaa sanoatida foydalanadigan tashkilotlar uchun ham kerak.<sup>2</sup> Chunki bu sohalarda ishlatiladigan resurslar ko'pincha ifloslantiruvchi xususiyatga ega bo'lib, ularni ekologik nazorat ostida boshqarish zarur hisoblanadi. Shuning uchun bunday tashkilotlar ham ekologik nazorat ostida boshqarish zarur hisoblanadi.

Ekologik sertifikatlashtirish muayyan maqsadga erishish uchun ishlatiladi. Bu rivojlantirish va ishlab chiqarishni takomillashtirish rag'batlantiradi. Bu jarayon natijasida ekologik tozaligi sifati parametrlarini tasdiqladi. Bundan tashqari, atrof-muhitni sertifikatlashtirish kompaniya nufuzini oshiradi. Bu jarayon qat'iy tartibga solinadi. Sertifikatlash nafaqat iste'molchilar uchun tovar, balki bir tizimi mavjud ekologik boshqarish tashkiloti (SPP). Shu maqsadda, biz standartlari to'plamidir mustaqil ekspertizadan o'tgan kompaniyasi tomonidan uchrashdi kerak ishlab chiqilgan.<sup>3</sup> Bu sohada barcha standartlari ISO 14000 bir qator birlashtiradi. Sertifikatlash amalga oshirilayotganda quyidagi mahsulot tekshiriladi: Boshqaruv faoliyatini atrof-muhitni muhofaza, uning texnik va takomillashtirish; ifloslanishi sabab texnologik yangilash; uning marketing, dizayn, ishlab chiqarish, iste'mol va tasarruf mahsulotlar ekologik talablarga rioya qilinishi muhim.<sup>4</sup>

### **Mavzu boyicha adabiyotlar tahlili**

Sotsiologiya fanlari nomzodi E.V.Pecheritsaning fikricha, “ekologik toza mehmonxona - bu mulkda ham, xonalarda ham atrof-muhitga ta'sirini kamaytirish uchun katta kuch sarflaydigan mehmonxona”. Ushbu mehmonxonalar ko'pincha eko mehmonxonalar yoki yashil mehmonxonalar deb ataladi. Shuningdek, u shunday deb hisoblaydi: “ekologik innovatsiyalar-bu yangi mahsulotlar, texnologiyalar va ishlab chiqarishni tashkil etish usullari va yangi yoki

<sup>1</sup>Dissertatsia\_Khvan-% 3-.pdf Статистическое исследование экологической безопасности территорий

<sup>2</sup> <http://sert.ajou.uz/web/en/activity/index?number=805>

<sup>3</sup> Трысов\_ДД\_43\_03\_03\_В КР\_2024

<sup>4</sup>Dissertatsia\_Khvan. Статистическое исследование экологической безопасности территорий

o'zgartirilgan jarayonlar, usullar, tizimlardan tashkil topgan ijtimoiy dasturlar bo'lib, ular yordamida turli sohalar va faoliyat sohalarida atrof-muhit yaxshilanadi, atrof-muhit xavflari, ifloslanish yoki boshqa salbiy ekologik oqibatlar kamayadi" deb o'z fikrini bildirgan.<sup>1</sup> "Ekologik yangiliklarga resurslarni tejaydigan texnologiyalarni ishlab chiqish va qo'llash, ekologik toza mahsulotlarni yaratish, ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi usullarini joriy etish, masalan, atrof-muhitni boshqarish, ekologik marketing va boshqalar kiradi va tabiatdan foydalanishda innovatsiyalarni qo'llash natijasi iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy va boshqa ta'sirlardir. Ushbu ta'rif haqiqatdir, chunki ekologik innovatsiyalarning ijobiy ta'siri inson hayotining barcha sohalarida ijobiy tarzda namoyon bo'ladi"- deb o'z qarashlarini talqin qiladi N.Yashalova<sup>2</sup> Ekologik innovatsiyalar g'oyasi nisbatan yaqinda paydo bo'ldi. Eko-innovatsiyalar haqida birinchi ma'lumotni Klod Fussler va Piter Jeymsning kitobida topish mumkin. Ularning "Driving Eco-Innovation: "A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability" kitobi 1996 yilda nashr etilgan. Mualliflar eko-innovatsiyalarni "mijozlar va biznes uchun qiymat beradigan, ammo atrof-muhitga ta'sirini sezilarli darajada kamaytiradigan yangi mahsulotlar va jarayonlar" -deb ta'riflaydilar.

### **Ilmiy tadqiqot metodologiyasi**

Mahsulot haqida Ecolabel olish uchun, ishlab chiqaruvchi bir qator hujjatlarni taqdim etishlari shart. Xususan, ishlab chiqarish, sinov protokollari pasport axloq tuzatish muassasalarida sanitariya-epidemiologiya nazorati, mahsulot namunalari. tartibi, ekologik tozaligi, ro'yxatga olish va sertifikat berish shartnomasi, tekshirish, baholash imzolash, qo'llash iborat. har qanday farqlar tekshirish vaqtida aniqlangan bo'lsa, u to'xtatib turilishi mumkin. Mahsulot ishlab chiqarish texnologiyasi sertifikat bekor yomonlashishi bo'lishi mumkin bo'lsa. Ekologik sertifikatlash-bu mehmonxona kompaniyalari uchun maxsus ekologik markalash tizimidir. Mehmonxona obyektni ekologik etiketlash ko'pincha uni boshqarishning atrof-muhitni muhofaza qilish qadriyatlariga sodiqligini ko'rsatadi va potensial mijozlar uchun jozibadorligini oshiradi. Hozirda mavjud bo'lgan ekologik sertifikatlar odatda quyidagi mezonlarga muvofiq tasniflanadi:

1. Qamrov hududi: xalqaro (ISO 14001, YEMAS); milliy (Yevropa Ittifoqidagi "ANAB"); mintaqaviy (Germaniyadagi "moviy Farishta").

2. Sertifikatlashtirish obyekti: tovarlarni sertifikatlashtirish (Yeida "ANAB"); xizmatlarni sertifikatlashtirish ("yashil Globus", "ko'k bayroq"); aralash (tovarlar va xizmatlar) (ISO 14001).

Zamonaviy sertifikatlash tizimlari uchun asos ISO 14001 (YEMS) atrof-muhitni boshqarish standarti bo'lib, u xalqaro standartlashtirish assotsiatsiyasi (ISO) tomonidan 1991 yilda qabul qilingan. ISO 14001 dan tashqari, Xorijiy kompaniyalar o'z standartlarini yaratdilar, masalan, buyuk Britaniyada — BS 7750 spetsifikatsiyasi ekologik boshqaruv tizimlari uchun, Kanadada-CAN/CSA Z750-94: ekologik boshqaruv tizimi uchun ko'rsatmalar, Yevropa Ittifoqida — YEMAS. So'nggi o'n yillikda mehmonxona korxonalarini ekologik sertifikatlash sohasida katta o'zgarishlar yuz berdi.<sup>3</sup>

Mehmonxona hojalgida ixtiyoriy ekologik sertifikatlash xalqaro dasturi 2002 yilda xalqaro mehmonxonalar bozoriga kirdi. "Ekologik ta'lim jamg'armasi" xalqaro nodavlat mustaqil tashkilotining 5 ta loyihasidan biri bo'lgan Green Key hisoblanadi. Ushbu dasturga muvofiq mehmonxona kompaniyalarining ekologik ko'rsatkichlarini baholash xalqaro qo'mita tomonidan ishlab chiqilgan 12 ta asosiy va 60 ta ikkinchi darajali mezonlarga asoslanadi va atrof-muhitni boshqarish, suv va energiya sarfini nazorat qilish, chiqindilarni boshqarish, xodimlar va mehmonlar o'rtasida ekologik xabardorlikni oshirish va boshqalarni o'z ichiga oladi. 2018 yil boshida 2700 mehmonxona dunyoning 56 mamlakatida yashil kalit sertifikati, kurortlar va lagerlarni qamrab oldi. Boshqa eng obro'li mehmonxonalarni sertifikatlash tizimlari qatorida Touristik Union International-TUI (Germaniya), Green Globe (Buyuk Britaniya), HAS Green Leaf

<sup>1</sup>Е. В. Печерица. Российский опыт применения экологических инноваций в средствах размещения (на примере Северо-Западного федерального округа). 42 (231) – 2013 39 Стратегия развития экономики

<sup>2</sup> Н.Н.Яшалова, канд. экон. наук, доцент,1 г. Череповец Экологические инновации как приоритетное направление «зеленой» экономики. Вестник УрФУ. Серия экономика и управление. № 5/2012

<sup>3</sup> <https://gmc.uz/files/iso-14001-2015.pdf>

(Kanada)ni eslatib o'tish kerak.<sup>1</sup> Dunyodagi ko'plab mehmonxonalar ham LEED sertifikatiga ega. Bugungi kunda eko-mehmonxonalar tez suratlarda juda ko'pgina mamlakatlarda va hamma joyda ochilmoqda. G'arbiy Yevropa va AQSHdagi eko-mehmonxonalarning ulushi mehmonxonalarning umumiy sonining 20 foizidan oshmaydi. Milanda ochilgan birinchi ekologik toza mehmonxona-XX asr oxirida qurilgan yetti qavatli qasrda joylashgan to'rt yulduzli "Hotel Scala" mehmonxonasi. Havo harorati va issiq suv ta'minotini nazorat qilish uchun mehmonxona qayta tiklanadigan manbalardan foydalangan holda maxsus energiya tiklash tizimidan foydalanadi. ISO 14000 seriyali standartlari ro'yxati:

ISO 14001 Atrof muhitni boshqarish tizimlari - foydalanish bo'yicha yo'riqnomaga ega bo'lgan talablar

ISO 14004 Atrof muhitni boshqarish tizimlari - amalga oshirish bo'yicha umumiy ko'rsatmalar

ISO 14005 Atrof-muhitni boshqarish tizimlari - bosqichma-bosqich amalga oshirishga moslashuvchan yondoshish bo'yicha ko'rsatmalar

ISO 14006 Atrof-muhitni boshqarish tizimlari - ekodizaynni kiritish bo'yicha qo'llanma

ISO 14015 Atrof muhitni boshqarish - Saytlar va tashkilotlarning atrof-muhitni baholash (EASO)

ISO 14020 dan 14025 atrof-muhitga oid yorliqlar va deklaratsiyalar

ISO/NP 14030 Yashil obligatsiyalar - nomzod loyihalar va aktivlarning ekologik samaradorligi; ishlab chiqarishdan keyingi atrof-muhitni baholashni muhokama qiladi

ISO 14031 Atrof muhitni boshqarish - Atrof-muhit samaradorligini baholash - Ko'rsatmalar

ISO 14040 dan 14049 atrof-muhitni boshqarish - hayot aylanishini baholash; ishlab chiqarishdan oldin rejalashtirish va atrof-muhit maqsadlarini belgilashni muhokama qiladi ISO 14050 Atrof-muhitni boshqarish.

**Tahlil va natijalar.** Birinchi bo'lib Shveysariya, Buyuk Britaniya, Chexiya va Janubiy Afrikada dunyodagi eng yaxshi eko-mehmonxonalar ochildi. Buning yorqin misoli, keyinchalik muhokama qilinadigan mehmonxona kompaniyalaridir. Aksariyat xorijiy mehmonxonalar tarmog'i va mehmonxonalar ekologik faoliyat konsepsiyasini joriy etib, resurslarni tejash va atrof-muhitni muhofaza qilish uchun turli xil innovatsion loyihalarni ishlab chiqadi.<sup>2</sup> Masalan, Slovakiyada bir butun ekologik resort "Akva siti" bor. Butun majmua mehmonxonalar, suv parklari, kurortlar, restoranlar, barlar, fitness zallari va boshqalarni isitish uchun quyosh va shamol energiyasidan foydalanadi. The Emirates volgan Valley Resort & Spa, Sidneyda joylashgan avstraliyadagi kurort, atrof-muhitni muhofaza qilishning turli dasturlarida qatnashadi va qayta tiklanadigan energiyadan foydalanadi. Afrikadagi "Forum Homini" mehmonxonasi, qish paytida yopiq issiqlikni saqlash va yozda ichki makonni sovutish uchun sharoit yaratadigan, elektr energiyasini iste'mol qilishni 75 foizga kamaytiradigan yashil tomlar<sup>3</sup> bilan qoplangan. Mehmonxona biznesi egalari uchun imtiyozlar:-biznesni takomillashtirish, chunki sertifikatlash jarayonining o'zi kuchli ta'lim qiymatiga yega. Sertifikatlangan mehmonxonalarning aksariyati sertifikatlash jarayonining yeng muhim afzalliklaridan biri ularni barqaror biznesning elementlari haqida o'rgatish va ularning e'tiborini o'zgarishi kerak bo'lgan biznesning tafsilotlariga qaratganligini tan olishdi;

-mehmonxona boshqaruvi va operatsion xarajatlar kamayadi. Turizmدا sertifikatlash xizmatlar sifatini pasaytirmasdan suv, elektr energiyasi va yoqilg'i xarajatlarining sezilarli darajada pasayishiga olib keladi (masalan, Rossiya mehmonxonalarining tajribasi shuni ko'rsatdiki, chiqindilarni vakolatli boshqarish har chorakda 100 ming rublni tejaydi).;

<sup>1</sup> Полстяная Н.В. Кононенко Т.П. Федак В.И. Экологические отели как современная инновационная концепция в индустрии гостеприимства Харьковський державний університет харчової та торгівельної справи, Україна. SCIENCES OF EUROPE # 25, (2018) | ECONOMIC SCIENCES

<sup>2</sup> <https://ecobnb.com/blog/2023/05/green-hospitality-sustainable-practices-hotels-resorts/>

<sup>3</sup> <https://sustainablehospitalityalliance.org/building-green-resilient-hotels-ifc/>

-sertifikatlangan mehmonxona korxonalari uchun marketing afzalligi, chunki iste'molchilar ishonchli, sertifikatlangan brendlarni tan olishni o'rganadilar. Shuni ta'kidlash kerakki, mehmonxonaning eko-belgisi hali ham moliyaviy vosita emas, balki marketing hisoblanadi, ammo bu masala bo'yicha hali ham yagona nuqtai nazar mavjud emas. Ba'zi manbalarga ko'ra, Evropada mehmonxona nomining eko-belgisi allaqachon mehmonlarning qo'shimcha 40 foizini jalb qiladi. Shu bilan birga, 2013 yilda Kornell mehmondo'stlik tadqiqotlari markazi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar boshqacha rasmni namoyish etadi. Tadqiqot doirasida 2011-2012 yillarda AQSH mehmonxonalari uchun Saber bron qilish ma'lumotlar bazasi olingan bo'lib, unda 10,9 mingdan ortiq mehmonxonalar mavjud bo'lib, ulardan 66% ekologik sertifikatga ega emas va 34% ekologik sertifikatlangan turar joy binolari bo'lgan. 9000 dan ortiq mehmonxonalarning bir millionga yaqin buyurtmalarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, ekologik sertifikatlangan mehmonxonalar uchun reklama o'rtacha mehmonxonalarni bron qilish va bron qilish daromadlarini kamaytirmaydi yoki oshirmaydi.

Iste'molchilar uchun imtiyozlar:

-sertifikatlash sayyohlarga ijtimoiy va ekologik nuqtai nazardan mas'uliyatli tanlov qilish imkoniyatini beradi-bu iste'molchilarga qaysi kompaniya o'z ishida ushbu tamoyillarga chinakam rioya qilishini tushunishga va shu asosda tanlov qilishga yordam beradi;

-tasdiqlangan biznes yaxshi xizmatlarni taklif.

Hukumat uchun imtiyozlar:

-sertifikatlash ekologik faoliyatga davlat xarajatlarini kamaytiradi;

-sertifikatlash qashshoqlikni kamaytirish mumkin. Dunyo bo'ylab Xilton va global Soap loyihasi o'rtasidagi hamkorlik, aks holda poligonga tushadigan mehmonxonadan olingan sovunni qayta ishlaydigan notijorat tashkilotdir. Global Soap loyihasi ishlatilgan sovunni saralaydi, qayta ishlaydi va rivojlanayotgan mamlakatlarda sanitariya holati yomonligi sababli kasallik xavfi ostida bo'lgan zaif aholiga tarqatish uchun ishlatiladi.<sup>1</sup>

Atrof-muhit va mahalliy jamoalar uchun imtiyozlar:

-sertifikatlash atrof-muhitni muhofaza qilish va unga minimal zarar uchun mehmondo'stlik biznes talab, -sertifikatlash suv kabi tabiiy resurslarni tejashga yordam beradi. Bugungi kunda mehmonxona korxonalari uchun ko'plab ekologik sertifikatlash sxemalari mavjud va har bir ekologik sertifikat o'z tarixiga ega, ammo ular birgalikda ekologik muvozanatni ta'minlash va biznesni barqaror rivojlantirish sohasidagi ulkan bilim va tajriba xazinasini qamrab oladi. Ekologik sertifikatlashni taklif qilomoqchi bolganimiz ushbu baholash mezonlariga qarab ajratish mumkin:

1. Eko-sertifikatlashtirish tartibini o'tkazuvchi tashkilotdan:

-davlat kompaniyasi;

- xususiy;

-davlat-xususiy kompaniyalar.

2.Ekologik mezonlar darajasidan:

-bir darajali ekologik sertifikatlash;

-ko'p darajali ekologik sertifikatlash (masalan: bronza -kumush -oltin).

3.Sertifikatlashtirish obyektidan:

-yagona (joylashtirish inshootlarini bir necha turlari uchun mezonlarini qo'llash);

-tabaqalashtirilgan (turar joy faqat bir turini talab, bunday lager sifatida faqat, va boshqalar.).

4.Hududiy ko'lamdan (ekologik sertifikatlash sxemasini taqsimlashning geografik ko'lam):

-xalqaro-mehmonxona biznesida dunyoning turli mamlakatlarida ishlatiladigan ekologik sertifikat: (masalan, yashil kalit-dunyoning 44 mamlakati, yashil turizm-Buyuk Britaniya,<sup>2</sup> Irlandiya va Kanada, Nordic Svan /Nordic Ecolabel-Shvetsiya, Daniya, Islandiya, Finlyandiya va Norvegiya, Evropa Ittifoqi ekolabasi-Evropa mamlakatlari va boshqalar.);<sup>3</sup>

<sup>1</sup> [https://translated.turbopages.org/proxy\\_u/en-ru.ru](https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru).

<sup>2</sup>Международный стандарт ISO 14001 системы экологического менеджмента требования и руководство по применению <https://gmc.uz/files/iso-14001-2015.pdf>

<sup>3</sup> [https://translated.turbopages.org/proxy\\_u/en-ru.ru](https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru).

-mahalliy mamlakat ichida keng qo'llaniladigan ekologik sertifikat (masalan, EKO-mehmonxona, Hayot Leaf-Rossiya, yashil mehmondo'stlik Irlandiya, Legambiyente Turismo-Italiya, Steinbock Label-Shveysariya, yashil sertifikat-Latviya, ecolabel Luksemburg-Luksemburg, Miliyeubarometer-Niderlandiya, Das Osterreichische Umweltzeichen-Avstriya, turar joy xizmatlari ekologik sertifikatlash- Belarus Respublikasi, va boshqalar.);

kompaniya faoliyatidagi eko-sertifikat berishni nazarda tutmaydigan yagona mehmonxona uyining ekologik barqaror rivojlanishini ta'minlash sohasidagi faoliyat (masalan, Planet 21-Accor, Green Engage - Inter Continental Hotels Group).

Mavjud ekologik sertifikatlash dasturlarida ekologik sertifikat olish uchun, qoida tariqasida, quyidagi bosqichlardan o'tishingiz kerak.

1. U yoki bu eko-markirovkani olish va eko-mehmonxonaga aylanish uchun mehmonxona javob berishi kerak bo'lgan standart talablari bilan tanishish kerak.

2. Mehmonxona eko-sertifikat olish imkoniyatiga ishonch hosil qilishi uchun talablarga muvofiqlik darajasini baholang.

3. Muayyan ekologik sertifikatlash dasturida ishtirok etish uchun ariza yuboring va ekologik chekni o'tkazish uchun shartnoma tuzing.

4. eko-dastur mutaxassislari tomonidan o'rganiladigan sertifikatlash uchun zarur bo'lgan hujjatlar to'plamini tayyorlang va taqdim etish.

5. eko-sertifikatga ega bolish mezonlariga muvofiqligini haqiqiy tekshirish imkoniyatini taqdim etish (ekspertlarning mehmonxonaga ketishi).

6. Mehmonxona tomonidan taqdim etilgan hujjatlarni tekshirish va joyida tekshirish natijalari asosida hisobot tuziladi. Siz hisobot materiallaridan foydalanishingiz mumkin: reklama kompaniyasida, sheriklarni, xodimlarni xabardor qilishda va nazorat qiluvchi organlarni tekshirish paytida.

7. Muayyan vaqt davomida baholash mezonlariga javob beradigan va ekologik sertifikatlash dasturining ekologik belgisidan foydalanish imkoniyati bo'lgan taqdirda (odatda qo'shimcha obuna to'lovi uchun) eko-sertifikat olish.<sup>1</sup>

**Xulosa va takliflar** Mehmonxonalarni ixtiyoriy ekologik sertifikatlashning ba'zi dasturlarida, agar mehmonxona o'z-o'zidan sertifikatlashga tayyorlik darajasini aniqlay olmasa, uni mutaxassislar bilan birgalikda amalga oshirishi mumkin (auditdan oldingi buyurtma). Mutaxassislar belgilangan har bir talab uchun har tomonlama tushuntirishlar beradi, mehmonxonaning hozirgi holatini baholaydi, "muammoli joylar" ni aniqlaydi va "qo'shimcha talablar" bo'limidan qaysi talablar mehmonxonaga baholanishini aniqlashga yordam beradi. Talablarga rioya qilinmasa, ular sizga kerakli o'zgarishlarning bosqichma-bosqich rejasini tuzishda yordam beradi, shuningdek rejalashtirilgan tadbirlarni amalga oshirish uchun moliyaviy va vaqt xarajatlarini minimallashtirishni hisobga olgan holda zamonaviy tavsiyalar beradi. Natijada, mehmonxonada quyidagilar bo'ladi: mehmonxonaning ekologik toza darajasining aniq tushunchasi, zarur chora-tadbirlarning aniq rejasi, amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar, bu to'g'ridan-to'g'ri sertifikatlash ishlarini boshlashdan oldin xabardor qaror qabul qilishga imkon beradi va kuch, vaqt va pulni tejashga yordam beradi. Eng taniqli sertifikatlash tizimlariga quyidagilar kiradi: yashil kalit ("yashil kalit"), YEI Yecolabe ("Ecoznak YEI"), "EKO-mehmonxona". Hayot bargi, Planet 21 (Accor tomonidan ishlab chiqilgan), Green Engage (InterContinental Hotels Group tomonidan ishlab chiqilgan), yashil tanlov qiling (Starvud Hotels & Resorts butun dunyo bo'ylab dastur).<sup>2</sup>

Undan tashqari, yaqinda TripAdvisor ekologik menejerlar dasturini xalqaro va milliy ekologik sanoat mutaxassislari yordamida yaratdi. Dastur butunlay ixtiyoriy va ekologik toza amaliyotlarni qabul qiladigan va TripAdvisor orqali o'z xizmatlarini targ'ib qilishdan manfaatdor

<sup>1</sup> Киреева Ю.А. Кравченко Н.В. Эко-отель как один из трендов индустрии гостеприимства в современных условиях. ФГБОУ во «Российский государственный университет туризма и сервиса» <https://cyberleninka.ru/journal/n/vestnik-assotsiatsii-vuzov-turizma-i-servisa>

<sup>2</sup>Суворова И.Н. кандидат экономических наук, доцент кафедры «Гостиничное дело» МГИИТ им. Сенкевича Россия, г.Москваэко-отели России и особенности их продвижения.

bo'lgan mehmonxonalar uchun ochiqdir.<sup>1</sup> Mehmonxonalar ushbu dasturda ishtirok etish uchun pul to'lamaydi. Hozirda dasturda AQSHning qo'shma shtatlarida, shuningdek Alyaska shtatida joylashgan barcha mehmonxonalar va B&B/mini-mehmonxonalar ishtirok etishlari mumkin. TripAdvisor platformasi ekologik rahbarlari dasturi materiallarni qayta ishlatish, suv va muqobil energiya manbalaridan samarali foydalanish va boshqalar kabi ekologik toza faoliyatga sodiq mehmonxonalar va B&B mini-mehmonxonalarni aniqlaydi. Barcha mehmonxonalar va B&B mini-mehmonxonalar ikkita maqomdan birini olish uchun TripAdvisorning Ecoleaders dasturiga murojaat qilishlari va qo'shilishlari kerak:

1. xonalardagi choyshab va sochiqlarni qayta ishlatish, energiya tejaydigan lampalardan foydalanish, elektr yenergiyasini iste'mol qilishni kuzatish, ekologik faoliyat to'g'risida ma'lumotlarni qayta ishlash va tarqatish kabi dasturning minimal talablariga javob berishi kerak bo'lgan eko-sherik xodimlar va mehmonlar.

2. eko-lider-to'rt darajadan biriga erishgan kompaniya (eko-faoliyatning samarasi qanchalik yuqori bo'lsa, shuncha yuqori bo'ladi) va unga tegishli logotip beriladi:

3 bronza eko-rahbari: eko-faoliyati bo'yicha so'rov o'tib natijalari asosida minimal talablar va ballar 30% javob beradigan kompaniya;

4 kumush eko-lider: minimal talablarga javob beradigan va so'rov natijalariga ko'ra 40% ball to'playdigan kompaniya;

5 oltin eko-lider: minimal talablarga javob beradigan va so'rov natijalariga ko'ra 50% ball to'playdigan kompaniya;

6 platinum eko-rahbari: minimal talablarga javob beradigan va so'rov natijalariga ko'ra 60% dan ortiq ball to'playdigan kompaniya.

Xost kompaniyasining maqomini aniqlash uchun TripAdvisor ecoleaders dasturining yaxlitligini uchta usulda ta'minlashi kerak:

- Ochiqlik, turistlar TripAdvisor'dagi tegishli Greyenleader logotipi yoki belgisini bosish orqali ish usullarining to'liq ro'yxatini ko'rishlari mumkin. Bu sayohatchilarga kompaniya qanday ekologik toza ish usullaridan foydalanayotganini ko'rish imkonini beradi.;

- sayohatchilarning sharhlari, ular eko-rahbarlar va yeko-sheriklar faoliyati haqida izoh berishlari va noto'g'ri ma'lumotlar haqida xabar qoldirishlari mumkin. Ushbu sharhlar TripAdvisor-ning sayohat bo'yicha mutaxassislarning mas'ul guruhi tomonidan ko'rib chiqiladi, agar kerak bo'lsa, uchinchi tomon tomonidan ko'rib chiqiladi;

Tekshiruvlar; "TripAdvisor ushbu dastur bo'yicha tekshiruvlar o'tkazish uchun atrof-muhit bo'yicha mutaxassislarning mustaqil tashkiloti Cadmus Group bilan hamkorlik qiladi. Sayohatchilarning izohlariga asoslangan tekshiruvlardan tashqari, ishtirok yetuvchi mehmonxonalar uchun bir qator tasodifiy yillik tekshiruvlar o'tkaziladi"- deb ta'riflaydi Suvorova I.N.<sup>2</sup>

### **Fodalanilgan adabiyotlar ro'yhati**

1. D.I.Abidova. "O'zbekistonda ekologik mehmonxonalar faoliyatini yuritish metodologiyasini takomillashtirish". Monografiya-T.: "Ilm-fan va Innovatsiya" 2023yil, 100 bet

2. D.I.Abidova, A.A. Abdullaxo'jayev. Environmental Certification as a Way to Increase the Competitiveness of Hotels. American Journal of Education and Evaluation Studies, Vol.2, No.1 (Jan, 2025), E-ISSN: 2997-9439 American Journal of Education and Evaluation Studies <https://semantjournals.org/index.php/AJEES>

3. Бокарева А.Р., Давыдкова М.А. Тенденции перехода гостиничных предприятий на экологические и ресурсосберегающие источники. Магистранты Высшей школы туризма и гостеприимства. ФГБОУ ВО «Российский государственный университет туризма и

<sup>1</sup> Киреева Ю.А. Кравченко Н.В. Эко-отель как один из трендов индустрии гостеприимства в современных условиях. ФГБОУ во «Российский государственный университет туризма и сервиса» <https://cyberleninka.ru/journal/n/vestnik-assotsiatsii-vuzov-turizma-i-servisa>

<sup>2</sup> Суворова И.Н. кандидат экономических наук, доцент кафедры «Гостиничное дело» МГИИТ им. Сенкевича Россия, г.Москва "Эко-отели России и особенности их продвижения".

сервиса» г. Москва, Российская Федерация. 2020 г. журнал [Вестник ассоциации вузов туризма и сервиса. Экономика и бизнес](#)

4.О.Х.Хамидов “O‘zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirishni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.” (Doctor of science) dissertatsiyasi avtoreferati. T, 2017 y

5.М.Т. Aliyeva Turizmda atrof-muhit boshqaruvi. Darslik – T: TDIU, 2021y.

6.М.Т.Алиева, Д.И.Абидова. Управление окружающей средой в туризме (учебник).

Т. Инновацион ривожланиш нашриёт- манбаа уйи, 2022 й. 304 бет

7. [www.advice.uz](http://www.advice.uz)

8. [www/ cont.org](http://www.cont.org).

9. [www.interunion.ru](http://www.interunion.ru)

10. [www.tag-group.com](http://www.tag-group.com)

11. [www.e-tours.ru](http://www.e-tours.ru)

12.<https://www.evkova.org/kursovye-raboty/issledovanie-opyita-primeneniya-ekologicheskikh-innovatsij-na-primere-gostinichnogo-predpriyatiya>

13.<https://uz.traasgpu.com/2018-yilgi-eng-yaxshi-ekologik-sayyohlik-mehmonxonalari/>